

Araştırma Makalesi

Müzik araştırmalarında kullanılan bilimsel yöntemler ve yaklaşımlar¹

Şevki Özer Akçay²

Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzik Bilimleri Bölümü, Erzurum, Türkiye

Makale Bilgisi

Geliş: 11 Nisan 2023

Kabul: 19 Haziran 2023

Online Yayın: 30 Haziran 2023

Anahtar Kelimeler

Bilimsel Araştırma

Metodoloji

Müzik

Müzik Bilimleri

Yöntem

Yöntemsel hatalar

2822-3195 / © 2023 TM

Genç Bilge Yayıncılık tarafından

yayınlanmakta olup, açık erişim,

CC BY-NC-ND lisansına sahiptir.

Öz

Günümüzde de sanat ve bilim disiplinlerinin bir arada çalıştığı, özellikle sanatsal pratiklerin bilimsel perspektifle incelendiği, modern bilimsel tekniklerle ve yöntemlerle yapılan çok sayıda araştırma vardır. Özellikle 21. yüzyılda yaygınlaşan disiplinlerarası yaklaşım, müzik araştırmalarında da çok farklı disiplinleri bir araya getirmektedir. Bu çalışma, müzik araştırmalarında kullanılan bilimsel yöntem ve yaklaşımların bir arada sunulabilmesi amacıyla, literatür taraması yöntemiyle yapılmıştır. Müzik araştırmalarında yaygın olarak kullanılan yöntemler şunlardır: betimsel tarama, görüşmeye dayalı nitel modeller, yarı deneysel ve deneysel modeller, eser analizi (makam, ton, usul, biçim, armoni vb. müziksel unsurlar bakımından). Son yıllarda sayıları artmakla birlikte henüz çok yaygın olmayan klinik tekniklerin kullanıldığı çok disiplinli araştırma modelleri de vardır. Bunun yanında, son dört yıla ait lisansüstü tezlere ve ulusal dergilerde yayımlanan makalelere bakıldığında, özellikle tarama modelinin bazı çalışmalarda yanlış kullanıldığı görülmektedir. Bu durumun gelecekte de devam etmemesi ve yetismekte olan genç araştırmacıların bilimsel araştırma yöntemleri konusunda doğru bir formasyona sahip olmalarının önemi açıkça ortadadır.

Makaleye atıf için

Akçay, Ş.Ö. (2023). Müzik araştırmalarında kullanılan bilimsel yöntemler ve yaklaşımlar. *Türk Müziği*, 3(2), 291-299.

Giriş

Sanatın geçmişte de bilim dalları ile ilişkili olduğu, farklı bilim disiplinleri ile sanat dallarını bir araya getiren araştırmacıların, bilim insanlarının, düşünürlerin ve sanatçıların olduğu açıktır. Bu bağlamda ilk akla gelen isimler arasında Pythagoras (MÖ 570-MÖ 495), Konfüçyüs (MÖ 551-MÖ 479), Platon (MÖ 428/427 [?]-MÖ 348/347), Fârâbî (871/872-950), İbn Sînâ (980-1037), Leonardo da Vinci (1452-1519) ve Michelangelo (1475-1564) sayılabilir. Günümüzde de sanat ve bilim disiplinlerinin bir arada çalıştığı, özellikle sanatsal pratiklerin bilimsel perspektifle incelendiği, modern bilimsel tekniklerle ve yöntemlerle yapılan çok sayıda araştırma olduğu bilinmektedir. Özellikle 21. yüzyılda yaygınlaşan disiplinlerarası yaklaşım, müzik araştırmalarında da çok farklı disiplinleri bir araya getirmektedir (Şen vd., 2022, s. v).

Sosyal bilimlere dair konuları pozitivist paradigmaların yanı sıra sosyal bilimlere özgü farklı yöntemlerle kavramaya çalışmak gibi müzik bilimleri araştırmalarında da müzik alanına özgü bazı metodolojilerin takip edilmesi önem taşımaktadır. Çünkü sosyal bilimler gibi müziksel uygulamaların da doğası, pozitif bilimlerin doğasından farklıdır. Bu nedenle, müziksel pratiklere ilişkin kavrayışlar için pozitivist paradigmalardan farklı ve indirgemeci olmayan, bütünsel

1 Bu çalışma 2. Rast Müzik Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

2 Sorumlu Yazar: Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzik Bilimleri Bölümü, Erzurum, Türkiye. E-mail: soakcay@atauni.edu.tr ORCID: 0000-0002-0493-9897

(holistik) felsefeye dayalı yaklaşımlarla araştırmalar yapmak, araştırılan konunun kendi bağlamından koparılmadan, hayatın içindeki var oluş biçimleriyle ve doğal ortamındaki hâliyle kavranmasını sağlar. Böylece olası yanlış anlamalar/anlamlandırmalar en aza indirilebilir (Şen vd., 2022, s. vi). Bahsi geçen bu olası yanlış anlama/anlamlandırmaları en aza indirecek araştırma yaklaşımlarını ve metodolojilerin müzik bilimleri araştırmalarındaki kullanımlarına odaklanan bu sunumun, müzik araştırmacılarına rehber olması hedeflenmiştir. Bu sunumda, müzik araştırmalarına özgü müziksel analiz yöntemleri (makam, usûl, güfte, form, vb.), sosyal bilimler araştırmalarında da kullanılan yöntemlerden müzik alanına uygun olan nitel ve nicel yaklaşımları (alan araştırması, arşiv araştırması, hermenötik, anket/ölçek geliştirme) ve nöromüzikoloji gibi güncel araştırma alanlarını içermektedir.

Müzik-Bilim, Müziğe Bilimsel Bakış

Ahmet Adnan Saygun (1907-1991) müziği “bir güzel sanat olarak, ruhları, gönülleri yıkayıp onları kötülüklerin kirinden arındıran, gönüllere insanlık sevgisini sunan, bilimin ve tekniğin türlü dallarında insanlık için çalışacak dimağları ‘iyi’nin ve ‘güzel’in yolunda hazırlayan bir Tanrı bağıışı” olarak niteler (Saygun, 1987).

Müzik insanın günlük yaşamında sürekli iç içe olduğu bir yapıdır. Müzik ruha hitap etme, duygu ve düşünceleri, izlenimleri uyumlu seslerle estetik bir biçimde ifade etme yönüyle bir sanat alanıdır. Müzik ruhu eğiten, yücelten aynı zamanda insan üzerinde (sosyal, bilişsel, duygusal vb.) etki oluşturabilen yapısı nedeniyle bir eğitim aracı, alanı ve yöntemidir. Ayrıca bu alana özgü terimleri, türleri, yöntemleri, diğer disiplinler ile ilişkisi hem uygulamaya hem kurama dayalı, gelişime/geliştirilmeye açık yönleriyle de müzik bir bilim dalıdır (Şen, 2022, s.23).

Sanat, bilimin ortaya koyduğu somut gerçeklerden ve olanaklardan yararlanır. Sanatçı, kendi gelişimi içinde gerekli her şeyi bilimden alır fakat bunu farkında olmadan yapar. Bilimsel araştırmaların ve gelişimlerin her adımını sanat izler, bilim dallarının çeşitlenmesine paralel olarak sanat da konularını ve kendini daha iyi ifade edebilmek için yaratmalarını çoğaltır, yetkinleştirir. Sanatçı, bütün bunları yaparken bilimi aklına bile getirmez. Çünkü bilim adına değil, sanat adına hareket etmektedir (Şen, 2005, s. 344).

Şen’e (2005) göre bilimsel çalışmalar müzik sanatını iki yönde etkilemiştir: 1) Sanatçıların düşünce ve üslupları üzerindeki etkiler, 2) Müziğin olgunlaşması ve gelişimi ile müzik aletlerine etkileri (s. 345).

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışma, arşiv taraması modeli kullanılarak yürütülmüştür. Arşiv araştırmaları kişilere ait yazılı bilgi ve hazırda bulunan belgeler üzerinde yapılan, içerdiği veri üzerinde istatistik analiz yapılarak, incelenen duruma ilişkin betimleme yapılan bir model olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda çalışma kapsamında incelenen veriler Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında kayıtlı lisansüstü tezlerden elde edilmiştir.

Örneklem

Veri tabanında “müzik” anahtar kelimesiyle yapılan tarama sonucunda 3047 adet lisansüstü tez tespit edilmiştir (ancak arama ekranında sadece 2000 sonuç görüntülenmektedir). Görüntülenen 2000 tezin 1645’i yüksek lisans, 305’i doktora ve 40’ı da sanatta yeterlik tezidir. Bu tezler arasından basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılarak, 2019-2022 yılları arasında müzik alanında yapılmış yüksek lisans tezlerinden (N=923) 57 tez incelemeye alınmıştır.

Verilerin Analizi

Tezlerin yöntemleri için içerik analizi yapılmış, tezler yöntemlerine göre kategorize edilmiş, elde edilen veriler nicelleştirilerek betimsel istatistik tekniklerinden sıklık ve yüzde ile analiz edilmiştir.

Bulgular

Müzik Araştırmalarında Kullanılan Yöntemlere İlişkin İnceleme Sonuçları

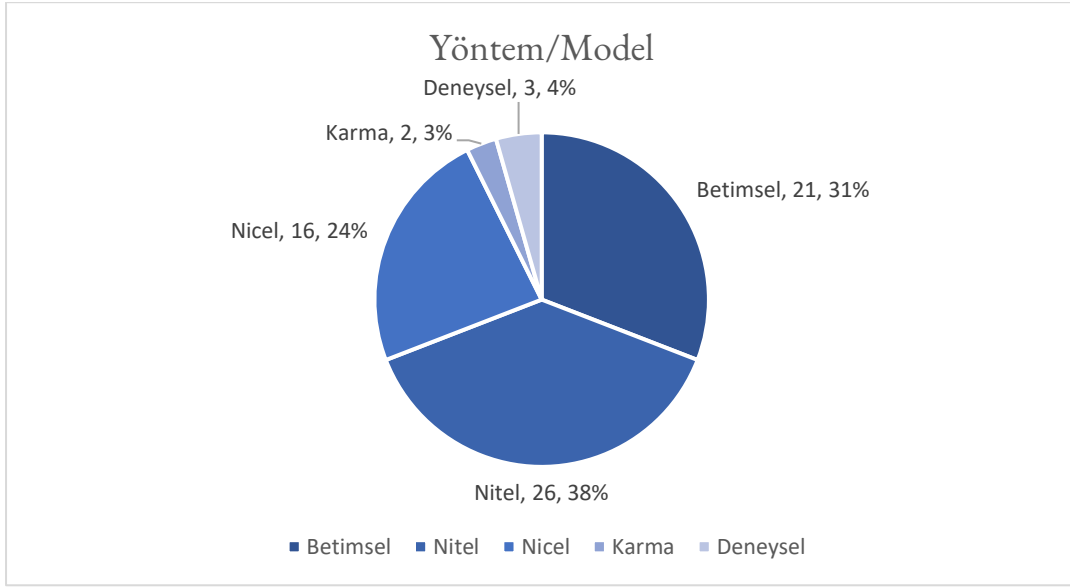
Ülkemizde sanat ve müzikle ilgili alanlarda yapılmış olan akademik çalışmaların (lisansüstü tezler, makale ve bildiriler gibi) yöntemlerinin ve eğilimlerinin incelendiği pek çok bibliyografik çalışma bulunmaktadır (Akçay & Erden, 2020;

Bayoğlu, 2020; Ece & Çeşit, 2011; Şen, 2005; Toptaş & Güler, 2022; Turhal & Varış, 2022). Literatürdeki bu çalışmaların bulgularına bakıldığında sanat eğitimi alanında yapılan bilimsel çalışmaların (doktora tezleri, yüksek lisans tezleri, makaleler) birçoğunda öncelikle tarihsel yöntemin yani literatür tarama yönteminin kullanıldığı, ikinci sırada tercih edilen yöntemin ise betimsel (survey) yöntem olduğu görülmektedir. En çok kullanılan veri toplama tekniği anket, görüşme ve gözlem olarak belirtilmiştir. Sanat eğitimi alanında en az kullanıldığı görülen yöntem deneysel yöntemdir (Şen, 2005, s. 355). 1994-2019 yılları arasında rock müzik konulu lisansüstü tezlerin yöntemlerine bakıldığında en çok anket ve tarama (%65) ile görüşme (%20) yöntemlerinin kullanıldığı görülmüştür (Bayoğlu, 2020, s. 12). Aynı çalışmada 2009-2020 arasında yayımlanmış olan makalelerin ise literatür taraması, görüşme, içerik analizi, müzikal analiz gibi çeşitli yöntemlerle araştırıldığı belirlenmiştir (s. 14). Müzik beğenisi konusuna odaklanan akademik çalışmaların incelendiği bir çalışmada (Akçay & Erden, 2020) ise 2007-2019 yılları arasında yapılan lisansüstü tezlerin yöntemlerinde en çok anket (%84,6) yönteminin kullanıldığı belirlenmiştir (s. 125). Aynı çalışmada incelenen 2008-2020 yılları arasında yayımlanan makalelerde de yine en çok anket (%75) tekniğinin kullanıldığı tespit edilmiştir (s. 127). 1996-2021 yılları arasında Güzel Sanatlar Liseleri Müzik Bölümleri üzerine yapılan lisansüstü tezlerin incelendiği güncel bir çalışmada (Toptaş & Güler, 2022, ss. 254-255) sırasıyla en çok kullanılan paradigmanın nitel (%50,3), nicel (%29,6) ve karma (%20,1) olduğu; en çok kullanılan yöntemin ise durum tespiti ve değerlendirme (%46,7) olduğu belirlenmiştir. Müzik ve değerler eğitimi konusunda yapılan lisansüstü tezlerin incelendiği güncel bir çalışmada (Turhal & Varış, 2022) en çok karma (%40) ve nitel (%40) paradigmaların kullanıldığı, bunlar arasında da en çok betimsel içerik analizi ve durum çalışması yöntemlerinin daha çok tercih edildiği belirlenmiştir (ss. 310-311).

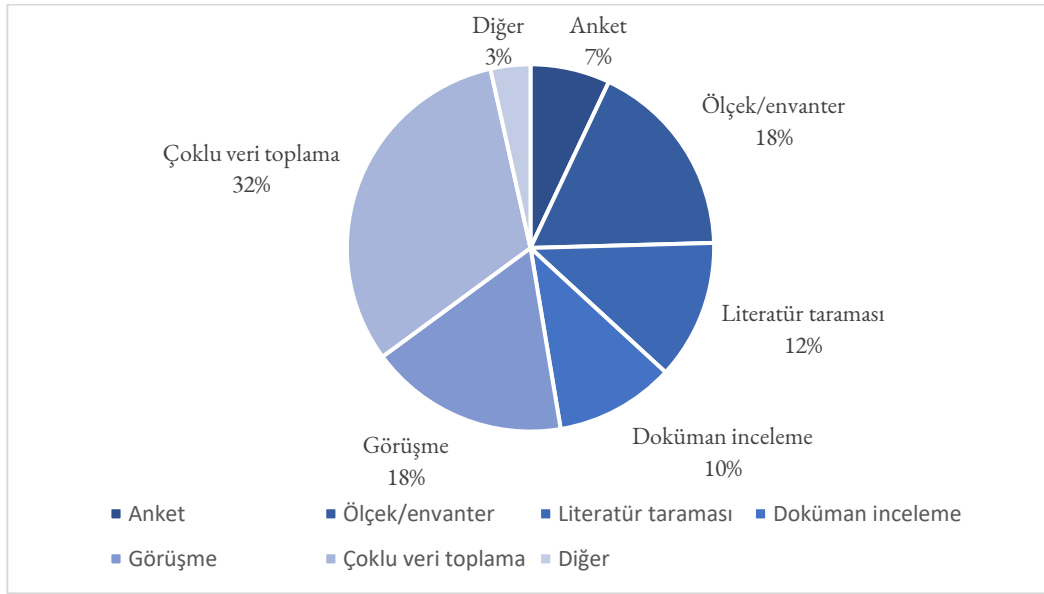
Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında “müzik” anahtar kelimesiyle yapılan tarama sonucunda 3047 adet lisansüstü tez bulunmaktadır (ancak arama ekranında sadece 2000 sonuç görüntülenmektedir). Görüntülenen 2000 tezin 1645’i yüksek lisans, 305’i doktora ve 40’ı da sanatta yeterlik tezidir. Veri tabanından en eski tarihli tezler 1988 yılına aittir. Bu çalışma için 2019-2022 yılları arasında müzik alanında yapılmış yüksek lisans tezlerinden (N=923) rastgele seçilen 57 tezin yöntemlerine bakıldığında en çok nitel paradigmanın (kümülatif %46,4) kullanıldığı, bu paradigma içinde de durum çalışması (%12,5), etnografi (%3,6) ve olgubilim (%1,8) desenlerinin tercih edildiği görülmüştür. İncelenen tezlerin yöntem bölümlerinden elde edilen verilere göre çalışmaların %37,5’inde betimsel yöntemin kullanıldığı belirlenmiştir. Burada betimsel yöntem tanımı bazı çalışmalarda yanlış kullanılmış olmakla birlikte, literatür taramasına dayalı betimlemelerin yoğun olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte bazı çalışmalarda betimsel yöntemin yanında etüt geliştirme gibi müziksel yöntemlerin de kullanıldığı çalışmalara rastlanmıştır. İncelenen çalışmaların çok az kısmında (%8,9) sadece müziğe özgü yöntemlerin (müziksel analiz, etüt geliştirme gibi) kullanıldığı görülmektedir. Karma ve nicel paradigmaların kullanımının ise çok düşük düzeyde olduğu (%8,9), nicel modellerden korelasyonel, yarı deneysel ve/veya deneysel desenlerin çok az kullanıldığı görülmüştür. İncelenen çalışmaların yöntem/model dağılımları Şekil 1’de, veri toplama teknikleri dağılımı Şekil 2’de ve veri analizi dağılımları ise Şekil 3’te verilmiştir.

Şekil 2’deki dağılım, incelenen lisansüstü tezlerin önemli bir kısmında (%32) çoklu veri toplama tekniğinin kullanıldığını göstermektedir. Burada söz konusu çoklu teknikler literatür taraması, anket/ölçek/envanter vb. araçlarla veri toplama, görüşme, gözlem, doküman inceleme gibi yöntemleri kapsamaktadır. Tek veri toplama yönteminin kullanıldığı çalışmalarda ise en çok kullanılan teknikler ölçek/envanter (%18), görüşme (%18), literatür taraması (%12), doküman inceleme (%10), anket (%7) ve diğer teknikler (%3) şeklindedir.

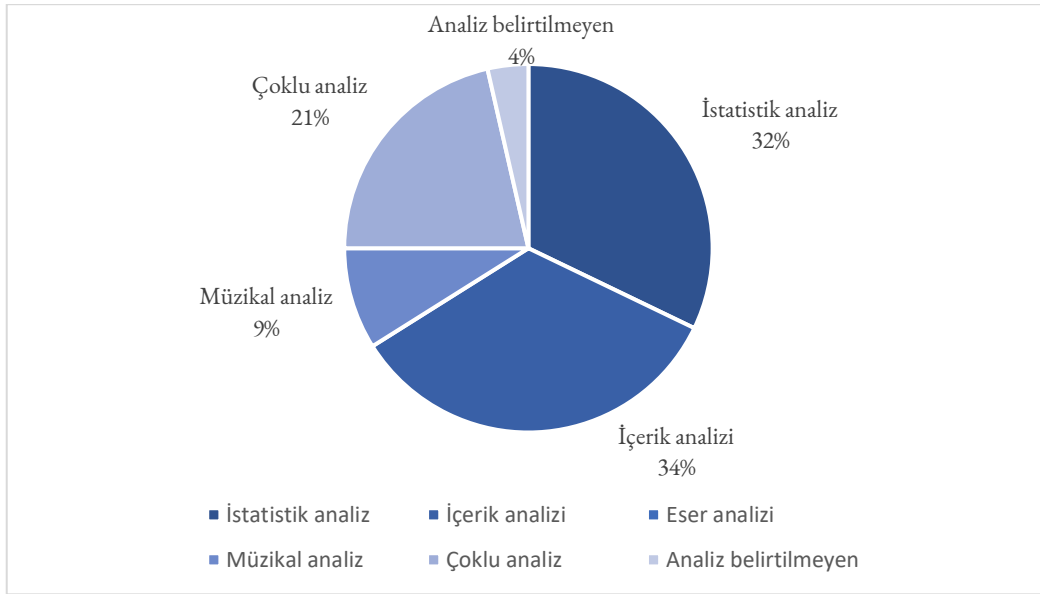
Şekil 3’teki dağılım, incelenen lisansüstü tezlerde en çok içerik analizi (%34) ve istatistik analiz (%32) yöntemlerinin kullanıldığını göstermektedir. Çoklu analiz yöntemleri de önemli bir birikimi (%21) temsil etmektedir. Bu çoklu analizler, içerik analizi ile birlikte müziksel analiz (makam, biçim, ton vb.) tekniklerinin kullanımını kapsamaktadır.

Şekil 1. 2019-2022 yılları arasında yapılmış yüksek lisans tezlerinden seçilen örneklemin yöntem/model dağılımları

Şekil 2. 2019-2022 yılları arasında yapılmış yüksek lisans tezlerinden seçilen örneklemin veri toplama tekniklerinin dağılımları

Şekil 3. 2019-2022 yılları arasında yapılmış yüksek lisans tezlerinden seçilen örneklemin veri analizi teknikleri dağılımları

Müzik Araştırmalarında kullanılan araştırma yöntemleri (model önerileri)

Avrupa’da belirli bir zaman sonucu şekillenen ve kabul gören müzik bilimi, ülkemizde de gelişimini özellikle müzik ile ilgili kurumların açılmasıyla sağlamıştır. Bu alanda eğitim verilen kurumların köklü hale gelmesi, okul öncesinden doktora sürecine kadar tüm eğitim basamaklarında nitelikli, disiplinli, gelişime açık bir anlayışın benimsenmesiyle müzik bilimi daha da ileriye taşınabilecektir (Ü. S. Şen, 2022, s. 32). Ü. S. Şen, müziğin bilimsel yollarla incelenmesi hakkında çeşitli yazarlardan şunları aktarmaktadır (ss. 33-34):

Özer’e (1997) göre müziği incelemek temelde başka herhangi bir şeyi incelemekten farklı değildir. Herhangi bir alanda incelemeci/araştırmacı ele aldığı konuyu ne, neden, nasıl gibi yönlendirici sorular sorarak tanımlamaya, açıklamaya çalışır. Müzik incelemecisi de ele aldığı müzik parçasını, bir seslendirmeyi, bir çalgıyı ya da karşılaştığı bir müziksel olguyu bu sorulara yanıt arayarak anlama çabasındadır.

Erdoğan (2000), müziğin araştırma alanlarını ifade ederken, müzik eğitimini bir enstrümanın ustaca kullanımını öğretmenin çok ötesinde bir olgu olarak ele alır. Benzer şekilde, müzikle ilgili araştırmaların müzik ve enstrümanlar tarihi, müziğin notasal yapısının incelenmesi ve karşılaştırmalar yapılması gibi betimleyici/tanımlayıcı seviyede kalmaması gerektiğini savunur. Erdoğan’a göre müzik, niteliksel ve niceliksel çeşitliliği yanında, akla gelebilen her sosyal bilim alanıyla ilgisi olan çok disiplinli bir karaktere sahiptir. Müziğin belli bir dönemde ve belli bir yerel veya ulusal çevrede üretim, dağıtım ve kullanım/tüketim biçimleri ve bu biçimlerin sonuçları, tarihsel, müziksel-yapısal, dilsel-yapısal, ideolojik, kültürel, ekonomik, siyasal ekonomik, antropolojik, sosyolojik, psikolojik, sosyal-psikolojik ve toplum yönetim politikaları açılarından ele alınıp incelenebilir.

Uçan (1997) müziğin, sadece bir sanat alanı olarak değil, onun yanı sıra bir bilim ve teknik alanı ve nihayet bütün bunları içine alan veya bunların tümüne uzanan bir felsefi alan olarak da algılandığını belirterek müzik kuramlarını “sanatsal”, “bilimsel”, “teknik” ve “felsefi” boyut, kapsam ve içerikleriyle dört ana kümede toplamaktadır.

Günay (2006) müzik bilimlerini üç kategoride ele alır; ilki tarihsel çalışmaları kapsayan, müziğin her alanındaki genel müzik tarihi, çalgıların tarihi, çok sesliliğin tarihi, ünlü bestecilerin yaşam öyküleri vb. konuların ele alındığı çalışma alanı olan *tarihsel müzik bilimidir*. İkincisi, çalgı yapımcılığı ile müzik öğretimini ve müzik eleştirisini inceleyen *uygulamalı müzik bilimidir*. Üçüncü ve son uğraşı alanı ise müzik ekonomisi, müzik estetiği, müzik felsefesi, müzik psikolojisi, müzik sosyolojisi, akustik gibi çalışma alanlarını kapsayan *sistemik müzik bilimidir*.

Müzik araştırmalarında yöntem seçiminde sıklıkla yapılan hatalardan kaçınmak için öncelikle araştırma kapsamında elde etmek istediğimiz bilginin türüne karar vermek gerekmektedir. Bu kararı verirken de ne tür bilgi elde etmek istediğimizi bilmemiz gerekir. Aydınar-Uygun (2022), bu noktada şöyle bir örnekle yöntem seçiminde farklı paradigmalardan nasıl ortaya çıktığını açıklamaktadır:

Örneğin; bir araştırmada Türkiye’deki konservatuvarlarda keman öğrenimi gören öğrencilerin herhangi bir eserin performansına hazırlıkları sırasında uyguladıkları stratejilerin genel olarak neler olduğunun ve bu stratejilerin kullanılma sıklıklarının belirlenmesinin amaçlandığını düşünelim. Diğer taraftan başka bir araştırmada ise İstanbul Devlet Konservatuvarı’nda keman öğrenimi gören sekiz öğrencinin bir eserin performansına hazırlanırken bilgiyi seçme, organize etme ve hâlihazırda var olan bilgileriyle bütünleştirmede kullandıkları stratejilerin ayrıntılı bir şekilde anlaşılmasının amaçlandığını farz edelim. Bu araştırmalardan ilkinde; konservatuvarlarda keman öğrenimi gören öğrencilerin bir eserin performansı sırasında kullandıkları stratejilerin, Türkiye’deki konservatuvarları tamamında keman öğrenimi gören bütün öğrencilere genelleyerek açıklanması hedeflenmiştir [nicel paradigma]. Diğer araştırmada ise genelleme yapılmaksızın strateji kullanımında bireye ve bağlama özgü durumların ayrıntılı bir şekilde anlaşılması istenmektedir [nitel paradigma]. Bu örnekteki iki araştırma ilk bakışta benzer araştırmalar olarak görünseler de birbirlerinden keskin çizgilerle ayrılacak farklılıkta bilgi üretirler. Üretilen bilgidaki bu farklılıklar, araştırma yöntemlerindeki farklılıklara da işaret ederler (ss. 50-51).

Buraya kadarki kısımda sözü edilen yöntemler genelde pek çok bilim disiplininde ortak olarak kullanılan nicel ve nitel yöntemleri işaret etmektedir. Bunlar; deneysel, yarı deneysel, tek denekli, tarama gibi nicel yöntemlerin yanı sıra fenomenoloji, etnografi, kuram oluşturma, anlatı gibi nitel yöntemleri kapsamaktadır. Ancak, söz konusu müziğin kendine has özelliklerinin incelenmesi olunca bazı müziğe özgü araştırma yöntemlerinden söz etmek de mümkündür. Bunların başında müzikal analiz olarak da bilinen, müziğin sessel, icrasal, teorik/armonik ve biçimsel unsurlarının incelendiği, semantik (seslerin, melodilerin, armonilerin duygusal anlamları), sentaktik (melodi, armoni, makam kuralları), semiyotik ve sembolik (nota yazısı) analizlerin yapıldığı bir eser incelemesi yönteminin geldiği söylenebilir.

Beste besteci, icracı ve dinleyiciden ayrı, kendi sentaktik yapısına sahip biçimsel bir üründür. Hanslick müziksel yapının özünün başka bir deyişle müziğin kendisinin bu biçim olduğuna işaret etmektedir. Bu biçimsel yapı, bir araya gelerek müziği oluşturan seslere kurallar veren öğelerle oluşturulur. Hanslick müziği oluşturan bu öğeleri ya da biçimlerin sesler (notalar), armoni, kontrpuan ve ritim olduğunu ifade eder. Biçimler müziği oluşturmaları ve hiçbir dış etkenle ilişkili olmayan boş yapıda öğeler olmaları bakımından, müziğe dair nesnel bir değerlendirmede dikkate alınması gereken onlardır (Akt., Özcan, 2019, s.189).

Bu bağlamda bakıldığında bütünüyle bir eser analizi, biçimsel unsurların yanı sıra armonik yapının analizi (Türkel, 2022), makamsal unsurların analizi (Karataş, 2022), usûl-vezin ilişkisinin analizi (Harmancı, 2022), söz/güfte analizi (Salmani, 2022) gibi pek çok farklı müziksel bileşenin teknik incelenmesini gerektirir. Bunların yanı sıra, müziğin tarihsel bağlamı içerisinde, bestecisinin yaşamından, iç dünyasından hangi öğelerin esere nasıl yansıdığına dair yorumlayıcı/açıklayıcı bir analiz yaklaşımı olarak hermenötik analiz (Akçay, 2022) de yine müziksel unsurların incelenmesinde kullanılabilecek yöntemler arasında yer alır. Müzik eserlerinin gerek müzikal analiz gerekse hermenötik yaklaşımına göre inceleneceği araştırmalarda, sıklıklar başvurulacak bir diğer yaklaşımın da arşiv araştırması olduğu söylenebilir. Çünkü analiz tekniği ne olursa olsun, müzik eserinin notasına ya da müziğe dair diğer unsurlara dair tarihi belgelere ulaşmak için bakılması gereken yerler arşivlerdir. Bu noktada devlet arşivleri, üniversitelerin arşivleri, özel ve tüzel kişilerin arşivleri önemli bir veri toplama sahası olarak tanımlanabilir. Örneğin Osmanlı müziğine dair tarihsel bir araştırma yapmak isteyen araştırmacıların başvuracakları ilk adreslerden biri Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi olacaktır. Bu gibi arşivlerde yapılacak araştırmalarda bir belgenin nasıl aranacağı, neye göre tasnif edildiği gibi bazı teknik bilgilere vakıf olunması önem arz etmektedir (detaylı bilgi için bkz. Özden, 2022).

Müzik araştırmalarında, özellikle kültürel mirasın korunmasına ve kültürün devamlılığına hizmet etmesi açısından önemli bir yere sahip olan, sosyal bilimlerin alan/saha araştırması ya da etnografi gibi metotlarına benzer özellikleri kapsayan bir yöntem olarak müzikte alan araştırması yönteminden de söz etmekte fayda vardır. Sömbüllü’ye (2022) göre “Halk bilimi ve müzikoloji sahasında çoğunlukla ‘derleme’ kavramı ile yapılan faaliyetler, alan/saha araştırması olarak kabul edilir.” (s. 157). Ancak burada önemli bir detay göze çarpmaktadır. Sömbüllü derleme kavramını alan/saha araştırması yönteminde bir veri toplama tekniği olarak tanımlar. Sömbüllü’ye göre “Alan/saha araştırması ise sahaya

inmeden önce birtakım planlamalar ile başlar ve neden-sonuç ilişkisini de kapsayan bilimsel veriler elde etme süreci ile son bulur. Bu bakımdan derleme kavramı ile alan/saha araştırması aynı anlamda kullanılmamalıdır.” (s. 157).

Son yıllarda Türkiye’de de dikkat çeken çalışmaların yapıldığı, müziğin biyofizik, biyomedikal, nöroloji, fizyoloji, radyoloji, psikoloji, bilişsel (cognitive) müzikoloji ve sinirbilim gibi disiplinlerle kesişim noktasında bulunan, yeni bir araştırma alanı olarak nöromüzikolojide özellikle nicel paradigmalara dayalı deneysel, yarı deneysel ve nitel paradigmalarda da eklendiği karma modellenmiş araştırmalar giderek artmaktadır. Nörogörüntüleme teknolojilerindeki modern gelişmelere bağlı olarak, müzisyenler ve müzisyen olmayanlar sinirbilim araştırmacılarının çalışmalarında önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle müzisyenlerin beyinlerinde neler olup bittiği çok ilgi çeken ve pek çok derin araştırma sorusunun çıkış noktasını oluşturan bir konu olmaktadır. Müzik yapmanın tüm beyni etkinleştiren bir faaliyet olmasının yanında pek çok çalışmada sadece müzik dinlemenin bile çok önemli sonuçları olduğu ortaya konmuştur. Dolayısıyla müzikle çeşitli düzeylerde ilgilenen her birey, nörobilimin odaklandığı pek çok sorunun çözümü için çok değerli bilgi kaynağı olarak kabul edilmektedir (Akçay, 2021). Müziğe dair bilişsel ve davranışsal süreçlerin anlaşılması amacıyla yapılan araştırmalarda, “nörometrik ölçüm” yöntemleriyle beyinde oluşan nöral aktiviteleri, “biyometrik ölçüm” yöntemleriyle bireyin bedeninde oluşan fizyolojik tepkileri, “psikometrik (nöropsikolojik) ölçüm” teknikleriyle de bu tepkilerin altında yatan davranış ve değerlendirmeleri incelemek mümkündür. Nörometrik yöntemler, nöronal aktiviteyi ölçmeye odaklanan elektroensefalografi (EEG), manyetoensefalografi (MEG), fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme (fMRI), difüzyon tensör görüntüleme (DTI), pozitron emisyon tomografisi (PET) ve fonksiyonel yakın kızılötesi spektroskopisi (fNIRS) gibi nörogörüntüleme tekniklerini içerirken; biyometrik ölçümler, kan ve glikoz seviyeleri, kan basıncı, nabız, solunum hızı, boy/kilo, vücut kitle endeksi vb. fiziksel değerlendirmeleri içermektedir. Müzik araştırmalarında yaygın olarak karşılaşılan biyometrik ölçüm teknikleri arasında göz izleme (eye tracking) ve galvanik deri tepkisi (galvanic skin response [GSR]) sayılabilir (Akt., Akçay, 2021, s. 3).

Sonuç

Türkiye’de son yıllarda müzik alanında, güzel sanatlar fakülteleri, eğitim fakülteleri, konservatuvarlar vb. kurumların bünyesinde aktif olan bölüm sayıları arttıkça bu alanda yapılan bilimsel araştırmalar ve araştırmacılar da çoğalmaktadır. Müzik bilimi adına bu sevindirici bir gelişme olarak görülebilir. Fakat eğitimin niteliğinde olduğu gibi ortaya çıkan araştırmaların niteliği de göz önünde bulundurulmalıdır (Y. Şen, 2022, s. 295). Kısaca özetlemek gerekirse, müzik araştırmalarında kullanılan bilimsel yöntem, teknik ve yaklaşımların doğru şekilde tanımlanmasının özellikle elde edilmek istenen bilgilere giden yolda araştırmacılara rehber olduğu, bu rehberliğin niteliğinin yöntemin doğru tanımlanmasına ve araştırma sürecinin doğru planlanmasına bağlı olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, bilimsel metodolojilerin bilinmesi, her metodolojinin sınırlılıklarının ve avantajlarının iyi kavranması, tasarlanacak araştırma modellerinde bu sınırlılıkların alternatif yöntemlerin avantajlarından faydalanarak aşılması mümkün olabileceği için araştırmacıların iyi bir “bilimsel araştırma yöntemleri formasyonu”na sahip olması gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda lisansüstü eğitim veren enstitülerde bu minvalde dersler olmakla birlikte, müzik alanına özgü yöntemlerin bu dersler kapsamında yeterince yer bulmadığı da söylenebilir. Bunun kanıtı olarak da bazı müzik konulu lisansüstü tezlerde yanlış tanımlanan yöntemleri/araştırma desenlerini gösterebiliriz. Özetle, müzik alanında yeni yetişen araştırmacıların alana en uygun araştırma yöntemlerinin yanı sıra müziğe özgü yöntemlere de vakıf olarak kendilerini yetiştirmeleri, yapacakları çalışmalarda bilimsel metodolojiye dair hatalar yapmamaları bakımından çok önemlidir.

Yazar Özgeçmişi

2011’de Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde “Gitar Eğitiminde Performans Ölçeği Geliştirme Çalışması” başlıklı teziyle yüksek lisansını ve 2015’te Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde “Gitar Eğitiminde Yazarlık Çalışma Yönteminin Teknik Becerileri Kazanmaya Etkisi” başlıklı teziyle de doktorasını tamamlamıştır. Müzikoloji, müzik-beyin ilişkisi, performans ölçme-değerlendirme, müzik eğitimi, gitar eğitimi ve çalgı performansı konularında ulusal ve uluslararası düzeyde çalışmalar yapmaktadır. bilimsel araştırma projelerinde yürütücülük ve araştırmacılık gibi görevler yer

almaktadır. Lisans düzeyinde bireysel çalgı (gitar), müzik kültürü, bilimsel araştırma yöntemleri derslerinin yanı sıra lisansüstü düzeyde Türkiye’de müzik ve müzik eğitimi politikaları; müzik araştırmalarında bilişsel yaklaşımlar, yöntem ve teknikler; seslendirme yorumlama (gitar); bilim, eğitim ve etik dersleri vermektedir.

Kaynaklar

- Akçay, Ş. Ö. (2021). *Nöromüzikolojide araştırma yöntem ve teknikleri*. Nobel.
- Akçay, Ş. Ö. (2022). Müzik araştırmalarında bir yöntem olarak hermenötik yaklaşım. Ü. S. Şen, Y. Şen, & Ş. Ö. Akçay (Dü), *Müzik araştırmalarında bilimsel yöntem ve yaklaşımlar* içinde (ss. 191-214). Nobel.
- Akçay, Ş. Ö., & Erden, E. (2020). Türkiye’de müzik beğenisi üzerine yapılmış olan akademik çalışmaların bibliyografik yöntemle incelenmesi. *Sanat Dergisi*, (36), 117-134. <https://doi.org/10.47571/ataunigsfd.763079>
- Aydiner-Uygun, M. (2022). Müzikçe diliyle bilimsel araştırmanın ilk üç adımı: Do, Re, Mi. Ü. S. Şen, & Y. A. Şen (Dü), *Müzik araştırmalarında bilimsel yöntem ve yaklaşımlar* içinde (ss. 39-68). Nobel.
- Bayoğlu, B. (2020). *Türkiye’de rock müzik üzerine yapılan araştırmaların incelenmesi*. [Yayımlanmamış lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bilimleri Bölümü.
- Ece, A. S., & Çeşit, C. (2011). Türkiye’de lisansüstü düzeyde yapılan disiplinler arası müzik araştırmaları ve sonuçları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(17), 599-617.
- Harmancı, A. B. (2022). Klasik Türk müsikisinde îkâ kavramı ve usûl-vezin analizi. Ü. S. Şen, Y. Şen, & Ş. Ö. Akçay (Dü), *Müzik araştırmalarında bilimsel yöntem ve yaklaşımlar* içinde (ss. 91-111). Nobel.
- Karataş, Ö. S. (2022). Klasik Türk müsikisinde makam analizi. Ü. S. Şen, Y. Şen, & Ş. Ö. Akçay (Dü), *Müzik araştırmalarında bilimsel yöntem ve yaklaşımlar* içinde (ss. 69-90). Nobel.
- Özcan, Ç. (2019). Biçimsel bir dil olarak müzikte anlam. *Felsefe Arkivi*, (51), 187-201. <https://doi.org/10.26650/arcp2019-5113>
- Özden, E. (2022). Osmanlı dönemi Türk müziği kaynakları ve arşiv araştırması yaklaşımları. Ü. S. Şen, Y. Şen, & Ş. Ö. Akçay (Dü), *Müzik araştırmalarında bilimsel yöntem ve yaklaşımlar* içinde (ss. 177-190). Nobel.
- Salmani, M. (2022). Türk müsikisinde güfte analizi. Ü. S. Şen, Y. Şen, & Ş. Ö. Akçay (Dü), *Müzik araştırmalarında bilimsel yöntem ve yaklaşımlar* içinde (ss. 113-131). Nobel.
- Saygun, A. A. (1987). *Atatürk ve musiki*. Sevdâ-Cenâp And Vakfı.
- Sümbüllü, H. T. (2022). Müzikte alan araştırması. Ü. S. Şen, Y. Şen, & Ş. Ö. Akçay (Dü), *Müzik araştırmalarında bilimsel yöntem ve yaklaşımlar* içinde (ss. 157-175). Nobel.
- Şen, Ü. S. (2005). Sanat eğitiminde bilimsel araştırma yöntemlerinin kullanılması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 343-360. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisobil/issue/2815/37890>
- Şen, Ü. S. (2022). Sanat ve bilim yönleriyle müzik ve müzikte bilimsel araştırma. Ü. S. Şen, Y. Şen, & Ş. Ö. Akçay (Dü), *Müzik araştırmalarında bilimsel yöntem ve yaklaşımlar* içinde (ss. 23-37). Nobel.
- Şen, Ü. S., Şen, Y., & Akçay, Ş. Ö. (2022). Sunuş. Ü. S. Şen, Y. Şen, & Ş. Ö. Akçay (Dü), *Müzik araştırmalarından bilimsel yöntem ve yaklaşımlar* içinde (ss. v-vii). Nobel.
- Şen, Y. (2022). Bilimsel araştırmalarda ve müzik araştırmalarında etik. Ü. S. Şen, Y. Şen, & Ş. Ö. Akçay (Dü), *Müzik araştırmalarında bilimsel yöntem ve yaklaşımlar* içinde (ss. 285-303). Nobel.
- Toptaş, B., & Güler, E. (2022). Güzel Sanatlar Liseleri Müzik Bölümleri üzerine yapılan lisansüstü tezler. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(91), 245-258. <http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.64105>
- Turhal, E., & Varış, Y. (2022). Türkiye’de müzik ve değerler eğitimi konularında yapılmış çalışmaların bibliyometrik analizi. *Online Journal of Music Sciences*, 7(2), 303-322. <https://doi.org/10.31811/ojomus.1203790>
- Türkel, L. (2022). Klasik Batı müziğinde analiz. Ü. S. Şen, Y. Şen, & Ş. Ö. Akçay (Dü), *Müzik araştırmalarında bilimsel yöntem ve yaklaşımlar* içinde (ss. 133-156). Nobel.

Scientific Methods and Approaches Using in Music Research

Abstract

Today, there are many studies conducted with modern scientific techniques and methods, in which the disciplines of art and science work together, and especially artistic practices are examined from a scientific perspective. The interdisciplinary approach, which has become widespread especially in the 21st century, brings together many different disciplines in music studies. This study was conducted with the literature review method to present scientific methods and approaches used in music research together. The methods commonly used in music research are descriptive scanning, interview-based qualitative models, semi-experimental and experimental models, and analysis of works (in terms of musical elements such as mode, makam, style, form, harmony, etc.). Although their number has increased in recent years, there are also multidisciplinary research models using clinical techniques that are not yet very common. In addition, when the postgraduate theses of the last four years and the articles published in national journals are examined, it is seen that the scanning model is used incorrectly in some studies. It is obvious that this situation should not continue in the future and that young researchers who are growing up should have the right formation in scientific research methods.

Key words: Music, scientific research, musicology, methodology, methodological failures.

